

تأثیر مدیریت اقتصادی مرد بر تحکیم خانواده از دیدگاه اسلام

رحیمه محمدی¹

چکیده

خانواده یکی از مهمترین ارکان تشکیل دهنده جوامع انسانی می‌باشد. که سازندگان آن در راستای نیل به اهداف خویش که رسیدن به سعادت و خوشبختی است تلاش می‌نمایند. در این امر موارد متعددی دخیل هستند ولی تأثیرگذارترین آنها نقش‌هایی است که عناصر تشکیل دهنده خانواده یعنی پدر و مادر و فرزندان دارند. در این میان نقش پدر خانواده به اقتضای میزان تأثیراتی که در تحکیم خانواده دارد پررنگتر بوده و سایر اعضا را تحت تأثیر قرار می‌دهد. متأسفانه در دهه‌های اخیر نفوذ فرهنگ غربی در جمیع جهات زندگی بشر امروزی سبب بروز آسیب‌های جدی‌تری به کیان خانواده شده و دوری از آموزه‌های دینی این صدمات را دوچندان کرده است. لذا برای رسیدن به آرامش و ثبات کافی در خانواده نیاز به فهم و مطالعه میزان تأثیرگذاری تک به تک اعضای خانواده الزامی است و نقش پدر به عنوان ستون و محور اصلی مخصوصاً از بعد مالی و تأمین کننده نیازهای خانواده بیشتر نمود دارد. در این مبحث بنا داریم با استفاده از روش توصیفی به تبیین جایگاه و تأثیر مدیریت اقتصادی مرد در تحکیم خانواده، از منظر اسلام و با استفاده از قوانین مترقی قید شده در آیات قرآنی و روایات حضرات معصومین علیم السلام پردازیم.

کلید واژه : ، خانواده، تحکیم خانواده، اقتصاد خانواده، مدیریت خانواده

¹ سطح دو، مدرسه علمیه زینبیه Mohammadi.r5@gmail.com

مقدمه

خانواده مهمترین و اصلی ترین رکن در تشکیل جوامع بشری می‌باشد. و بدان سبب تمامی افراد تشکیل دهنده خانواده در شکوفایی این هسته تاثیر به سزایی دارد در این میان نقش پدر به عنوان مهمترین آنها در جایگاه مدیریتی مطرح می‌شود. مساله مدیریت امروزه موثرترین امر در هر تشکیلاتی می‌باشد و سایر قسمتهای هر نهاد یا سازمانی در سایه مدیریت صحیح رشد کرده و شکوفا می‌شود. خانواده نیز به عنوان مهمترین نهاد این تشکّل، خارج از این مقوله نیست. نقش مدیریتی پدر در خانواده در تمامی بسترهای ارتباطی خانواده ها پررنگ و تاثیرگذار می‌باشد اما این نقش در زمینه اقتصادی بیشتر خود را نشان می‌دهد. و ضرورت دارد که نقش مدیریت اقتصادی مرد در تحکیم پیوندهای خانواده به دور از سایر عناصر تاثیرگذاری چون تربیت و فرهنگ مورد بررسی قرار بگیرد. در رابطه با موضوع مورد بحث کتب و مقالات متعددی نوشته و به چاپ رسیده است، ولی عمده مطالب حول محور تاثیرات دوگانه زن و مرد در ساختار مدیریتی بوده و کمتر به نقش مدیریتی مرد در تحکیم خانواده از دیدگاه خاص پرداخته شده است. که از مهمترین مقالات نگارش یافته در این زمینه می‌توان به مقاله خانم فریبا elasوند با عنوان " نقش مردان در مدیریت خانواده" که در سال 1391 به چاپ رسیده اشاره کرد و یا مقاله آقای کیهان انهاری با عنوان " نقش و وظایف مدیریتی زن و مرد در تحکیم بنیان خانواده از دیدگاه فقه اسلامی" که به نقش مدیریتی زوجین از نگاه فقه اسلامی پرداخته است، که در سال 95 به نگارش درآمده است. و یا "عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی" نوشته صالح حسن زاده که در سال 92 با نگاه تربیتی به موضوع پرداخته است. آنچه که از بررسی‌ها و مطالعات بدست آمده است این است که اطلاع و آگاهی از بعضی از وظایف مسئولیتها در بسیاری از موارد باعث می شود که تشخیص وظیفه و حیطه انجام آن سبب ایجاد انگیزه و شوق برای انجام مسئولیتها گردیده و تمسک به آیات و روایات اسلامی، به این انگیزه‌ها جهت الهی بخشیده و قابلیت پذیرش مسئله را افزایش می‌دهد. و آشنایی و تقسیم وظایف در خانواده ها موجب آرامش و نظم در خانواده شده و به تحکیم پایه‌های آن کمک می‌نماید. و اما مسئله مدیریت خانواده، یک از مهمترین مسائل مورد بحث در اوضاع کنونی است مسئله‌ای که در آموزه‌های

دینی نیز نسبت به آن بسیار پرداخته شده است. امروزه با بررسی و تحقیق در رابطه با موضوع فوق به خوبی روشن می‌شود که هدف تبیین ضرورت وجود مدیر در خانواده و انتخاب مرد به عنوان مدیر و نیز اثرات مدیریت مقتدرانه مرد در تحقق کارکردهای اسلامی خانواده از منظر اسلام نه تنها مفید بلکه کاربردی و مهم می‌باشد. و چنین خانواده بدون چالش‌های آزاردهنده، خانواده‌ای پویا و سعادت‌مند خواهد بود. و این منجر به برقراری آرامش در فضای خانواده‌ها می‌شود، همان حلقه گمشده‌ای که امروزه در بیشتر خانواده‌ها کمبودش به وضوح مشاهده می‌شود و عدم آن منجر به بروز چالش‌های می‌گردد و بنیان اصلی خانوارها را به خطر می‌اندازد ولی با مدیریت و تدبیر صحیح این مشکل قابل حل می‌باشد. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد بررسی تاثیرات مدیریت مرد در اقتصاد خانواده از منظر اسلام می‌باشد. این مقاله با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی و با محوریت آیات قران و روایات به بیان مسائل درسه فصل می‌پردازد.

1- مفهوم شناسی

1-1 مفهوم اصطلاحی مدیریت:

مدیریت فرآیند واگذاری وظایف به افراد برای رسیدن به یک هدف مشخص است، و به معنای توانمندی در برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، استخدام، رهبری افراد، انگیزه بخشیدن به آنها در شرایط بحران و تصمیم‌گیری برای رسیدن به اهداف سازمانی است. **مدیریت** فقط یک علم نیست، بلکه تلفیقی از علم و هنر است.² و اینکه رهبری و مدیریت یعنی شما بتوانید درمواقع حساس و یا مواجه با مشکلات تصمیمات درست و به جایی برای خانواده خود بگیرید.³

1-2 مفهوم اصطلاحی خانواده:

خانواده، نهاد اجتماعی جهان‌شمولی است که به رغم کوچک بودن، دارای آثار و کارکردهای پر دامنه زیستی، روانی، دینی، آموزشی، تربیتی، جمعیتی، اقتصادی و فرهنگی است.⁴

² <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-management>

³ <https://psychology.avije.org/family-counselling/%D9%88%D8%B8%D8%A7%DB%8C%D9%81-%D9%85%D8%B1%D8%AF-%D9%86%D8%B3%D8%A8%D8%AA-%D8%A8%D9%87-%D8%B2%D9%86>

⁴ بستان، حسین، خانواده در اسلام ص 13

خانواده، گروهی از افراد که از راه پیوند زناشویی و خونی، و نیز روابط دیگر مانند فرزندخواندگی با هم در اقامتگاهی مشترک زندگی می‌کنند و کوچکترین واحد اجتماعی نهادینه شده در جامعه را تشکیل می‌دهند. خانواده از نخستین و کهن‌ترین و بادوام‌ترین واحدهای شکل‌یافته اجتماعی در تاریخ حیات بشری است که روابط انسانی، اجتماعی و اخلاقی متقابل میان افراد آن، نمادی نیرومند از هم‌بستگی اجتماعی و اخلاقی را در جامعه نشان می‌دهد. اعضای خانواده بر اساس نوع پیوندشان از لحاظ زنی - شوهری، یا والدینی - فرزندی، یا برادری - خواهری با یکدیگر همکاری می‌کنند و حقوق و تعهدات نهادینه و شناخته‌شده‌ای را نسبت به یکدیگر بر عهده دارند.⁵ خانواده برطرف‌کننده نیازهای اجتماعی و تکاملی و بستر بهبود وضعیت بشر است و در نظر قرآن اساس آن بر دوستی و محبت و حقوق برابر شوهر و همسر بنا شده است هدف خانواده در اسلام تأمین سلامت روانی سه دسته می‌باشد؛ زن و شوهر، پدر و مادر و فرزندان. الگویی فرزندان از پدر و مادر، تکیه خانواده بر مودت و دوستی و آرامش‌یابی هر یک از زن و شوهر در کانون خانواده و رسالت خانواده در تأمین و تعدیل کشش‌ها و تمایلات متفاوت یکدیگر و همچنین لزوم احترام‌گذاری فرزندان به والدین تعریف شده است.⁶

2- تاثیرمدیریت مرد در تحکیم خانواده از دیگاه قران

2-1ریاست و سرپرستی خانواده

⁵ دایره المعارف بزرگ اسلامی

⁶ فاطمه صدر طباطبایی سید موسی حسینی، تعریف خانواده از منظر قرآن

خانواده که از پیوند بین زوجین پایه گذاری شده و با تولد فرزندان گسترش می‌یابد مانند هر نهاد دیگری نیاز به سازماندهی و سرپرستی دارد، این امرمهم در چارچوب خانواده برعهده مرد گذاشته شده است. خداوند در قرآن کریم به مردان در برابر زنان ولایت عطاء کرده است، در سوره شریف نساء آمده است که: از آن جهت که خدا بعضی از ایشان مردان را بر بعضی زنان برتری داده قدرت بدنی، تولیدی و اراده بیشتری دارند و از آن جهت که از اموال خود نفقه می‌دهند، پس زنان شایسته، فرمان‌بردارند و نگهدار آنچه خدا برای آنان حفظ کرده، حقوق و اسرار شوهر، درغیاب اویند.⁷ شرط سرپرستی و مدیریت، لیاقت تأمین و اداره زندگی است و به این جهت، مردان نه تنها در امور خانواده، بلکه در امور اجتماعی، قضاوت و جنگ نیز بر زنان مقدمند، «بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ... وَ بِمَا أَنْفَقُوا» و به این خاطر نفرمود: «قَوَّامُونَ عَلَىٰ الْأَوْجَاهِ»، زیرا که مسئله‌ی زوجیت مخصوص زناشویی است و خدا این برتری را مخصوص خانه قرار نداده است. از طرفی انسان به حکم قدرت علمی بر طبیعت مسلط می‌گردد و طبیعت را آنچنان که می‌خواهد منطبق بر نیازهای خویش می‌سازد و به حکم نیروی خودسازی و خود ساختگی خود را آنچنان که می‌خواهد می‌سازد و به این وسیله سرنوشت آینده خویش را به دست می‌گیرد.⁸ تمام تأسیسات تربیتی مکتب‌های اخلاقی و تعلیمات دینی و مذهبی برای راهنمایی انسان است که آینده‌ی خودش را چگونه بسازد و چگونه شکل بدهد. راه راست آن راهی است که انسان را به سوی آینده‌ای سعادت بخش می‌رساند، و راه‌های کج و انحراف‌ها آنهاست که انسان را به سوی آینده‌ای تباه و شقاوت آلود می‌کشاند خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: ما راه را به انسان این موجود آزاد خودساز نمودیم تا او خود چه بخواهد و چه انتخاب کند از دو راه یکی را انتخاب خواهد کرد یا راهی که ما نموده ایم و سپاسگزار ما خواهد بود و یا راه دیگر که راه ناسپاسی است گرچه برخی زنان، در توان بدنی یا درآمد مالی برترند، ولی در قانون و برنامه، باید عموم را مراعات کرد، نه افراد نادر را⁹ آنچه در اینجا قابل طرح است این است که این سرپرستی و اداره امور منزل به

⁷ نساء: 34

⁸ بستان، حسین، خانواده در اسلام ص 289

⁹ قرائتی محسن تفسیر نور جلد 2 - صفحه 61

و تلاش و حفرچاه و درختکاری و احداث باغ در منطقه‌ی در اطراف مدینه توانست سرمایه‌ی فراوانی بدست بیاورد؛ هزار برده آزاد کند و برای عمه‌ها و خاله‌های خود خانه بخرد و زنان و فرزندان خود را آبرومندانه اداره کند، که وصیت نامه‌ی حضرت به عنوان نامه‌ی ۲۴ نهج البلاغه در تاریخ ثبت گردیده است در آن دستور العمل اقتصادی برای اداره‌ی زنان و فرزندان خود تاکید می‌کند که درخت‌ها و زمین‌ها را نفروشد بلکه با درآمد سالانه‌ی آن نیازهای اقتصادی خانواده آن حضرت را برطرف سازند.⁵⁷ حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام با تدبیر آگاهانه ضمن تامین نیازهای خانواده خود شرائط بهره‌منده از منافع کار و تلاش خود را برای زندگی پس از خود نیز فراهم می‌کند تا خانواده به عسر و حرج نیفتد، و این همان قدرت مدیریت، حس مسئولیت و تدبیر امور است که مردان در جوامع با رعایت آن مراتب آرامش و ثبات پایه خانواده را فراهم کرده و ستون‌های آن را استوار می‌نماید. و اساس تحکیم خانواده را فراهم می‌سازد.

نتیجه گیری

تاثیر مدیریت اقتصادی مرد در تحکیم خانواده به عنوان یکی از محورهای لازم برای استحکام پایه های مالی خانواده ها یک امر مهم تلقی می‌شود. از آنجا که خانواده مهمترین واحد سازنده هر جامعه می‌باشد باید در موازین و قوانین آموزشی و تربیتی مورد توجه ویژه قرارگیرد و در این میان برای حفظ کیان خانواده بعضی خصیصه‌های رفتاری از جمله اقتدار در مردان در مدیریت مالی خانواده‌ها، با رعایت اصول و موازین تعریف شده برای حفظ ساختارها و توجه و اهتمام در حفظ آن سبب بوجود آمدن آرامش در خانواده شده و این عوامل درکنار هم موجبات تحکیم خانواده را فراهم می‌آورد. تاثیر اقتدار مرد خصوصا از نظر تامین مالی و از حیث روحی و معنوی به

عنوان یک شاخصه‌ی مهم در کنار تامین نیازهای خانواده ضمن اینکه موجب حاکم شدن آرامش در فضای خانواده‌ها می‌شود به ثبات بیشتر آن می‌انجامد و در تحکیم پایه خانواده نقش اساسی ایفاء می‌کند. جایگاه مدیریت و ریاستی مرد در خانواده با تدبیری که مرد در خانواده به کار می‌گیرد بیشتر تثبیت می‌شود تدابیری چون مشورت کردن و اجازه مشارکت به اعضای خانواده در انجام امور منزل دادن با نظارت مدبرانه و پدرانه، از انگیزه بخش‌ترین موارد در پایداری خانواده‌ها می‌باشد. تاثیر تدبیر مالی در مدیریت خانواده سبب افزایش امید و فعالیت در اعضای خانواده شده و با برنامه‌ریزی حاصل از توانایی مدیریتی مرد سبب می‌شود اعضای آن با کسب آرامش و ثبات و امنیت در سایه اقتدار مرد با حفظ حرمت حریم خانواده به تلاش و کوشش پرداخته و در راستای تحکیم خانواده گام بردارند. به کارگیری آموزه های دینی از محوری‌ترین نکات برای برنامه‌ریزی در سبک زندگی بشری است و دقت در سیره حضرات معصومین علیهم السلام بهترین راه گشا برای داشتن زندگی پر از آرامش می باشد. حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام به عنوان یک زمام‌دار در جامعه و مدیری شایسته در منزل با توصیه‌های ارزشمندی طوری مسیر راه را برای آیندگان ترسیم کرده است که خود می‌تواند به عنوان برنامه‌ی مدون در محیط‌های آموزشی تدریس گردد، نکاتی بسیار موثر در جمیع جهات زندگی و خاص در رابطه با نقش مدیریت مرد در خانواده ولی متأسفانه این امر مغفول مانده است. از آنجا که تاثیر اقتدار مرد از حیث تربیتی در تحکیم خانواده از مهمترین محورهای استحکام بخشی چارچوب خانواده است، جمیع فرایندهای موجود در فضای خانواده را در برمی‌گیرد و بیشترین تاثیر را در اعضای خانواده برجای می‌گذارد امری بسیار مهم و قابل تامل می باشد. و پای بندی هریک از اعضای خانواده از زن و مرد و فرزندان موجبات رشد و تعالی خانواده ها را فراهم می‌آورد که توجه به این امور مورد بررسی قرار گرفته شده، می‌تواند گامی کوچک در تعیین راهکارهایی مفید برای استحکام بخشی و حفظ کیان خانواده در سایه حفظ و توجه به اقتدارمرد مثر ثمر واقع شود.

فهرست منابع

*قران کریم

*نهج البلاغه

_جوادى آملی، عبدالله، زن در آئینه جلال و جمال، قم، اسراء، 1377

- امینی، ابراهیم، بانوی نمونه اسلام، قم، انتشارات شفق،
1349

- مجلسی، محمد باقر بحارالانوار، ج3، چاپ دوم، موسسه
الوفاء، 1404 ق

- بستان حسین، خانواده در اسلام، چاپ ششم، انتشارات
پژوهشگاه، 1397

- حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، تهران، اسلامیه، 1367

- حبشی، حمید، کتاب ازدواج، چاپ دوم، دفتر نشر معارف، 1397

- جعفر شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1363
- دشتی، محمد، امام علی و اخلاق اسلامی، قم، نشر مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمومنین (علیه السلام)، 1380
- elasوند، فریبا، زن در اسلام، چاپ دوم، قم، انتشارات هاجر، 1401
- طباطبایی، محمد حسین، سنن النبی، مترجم حامد رحمت کاشانی، چاپ دوم، تهران، انتشارات پیام عدالت 1385
- طباطبایی فاطمه صدر سید موسی حسینی، "تعریف خانواده از منظر قرآن" فصلنامه پژوهشی قرانی، شماره 27، 1380
- فرحزاد، حبیب الله، طعم زندگی، قم، انتشارات طوبای محبت، 1391
- محقق داماد، سیدمصطفی، حقوق خانواده، تهران، مرکز نشر علوم، 1386.
- مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، تهران، صدرا، 1369.
- -----، مجموعه آثار ج 23، تهران، صدرا. 1395
- موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، چاپ هشتم، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، 1378
- سایت ها

<https://www.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-management>

<https://psychology.avije.org/family-counselling/%D9%88%D8%B8%D8%A7%DB%8C%D9%81-%D9%85%D8%B1%D8%AF-%D9%86%D8%B3%D8%A8%D8%AA-%D8%A8%D9%87-%D8%B2%D9%86>

<https://www.sid.ir/paper/1069370/fa>

<https://zehnemovafagh.com/role-men-common-life>

<https://familydadyar.com/what-are-the-duties-of-a-husband-in-financing-his-living-expenses>

[h https://imanoor.com/blog/%D9%86%D9%82%D8%B4-%D9%85%D8%B1%D8%AF/ttp://serajnet.org/post/detail/Fa](https://imanoor.com/blog/%D9%86%D9%82%D8%B4-%D9%85%D8%B1%D8%AF/ttp://serajnet.org/post/detail/Fa)

[ttps://hawzah.net/fa/Article/View87](https://hawzah.net/fa/Article/View87)

7A8%D9%88%D9%86%D7%A8%AE%D8%/D240814https://www.cgie.org.ir/Fa/article/
AF%D8%D%